

Algılanan COVID-19 Tehdidinin Hekimlerin Psikolojik Kırılganlıklarına Etkisi

The Impact of Perceived COVID-19 Threat on Physicians' Psychological Vulnerability

Ahmet KAPLAN¹, Melike YAĞCI², Hasan TUNA³

ÖZ

Pandemi dönemlerinde sağlık çalışanları ruhsal sağlık problemleri ile yüzleşmektedir. Bu kapsamda araştırma, pandemi sürecindeki COVID-19 salgını tehdidinin hekimlerin psikolojik kırılganlık düzeylerine olan etkilerini incelemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte planlanmıştır. Araştırmanın örneklemini uygun örnekleme yoluyla seçilen 235 hekim oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Psikolojik Kırılganlık Ölçeği" ve "Algılanan COVID-19 Tehdidi Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi, One-Way ANOVA testi, Pearson momentler çarpım korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda Pandemi sürecindeki hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılganlıkları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Hekim, Pandemi, Psikolojik kırılganlık.

ABSTRACT

During pandemic periods, healthcare professionals face mental health problems. In this context, the research was planned as a descriptive and relationship-seeking type to examine the effects of the threat of the COVID-19 epidemic pandemic process on the psychological vulnerability levels of physicians. The sample study consisted of 235 physicians selected through convenient sampling. "Psychological Vulnerability Scale" and "Perceived COVID-19 Threat Scale" were used as data collection tools. Independent groups t-test, One-Way ANOVA test, Pearson product-moment correlation and multiple linear regression analyses were used to analyze the data. As a result of the correlation analysis found a positive and significant relationship between the perceived threat of COVID-19 and physicians' psychological vulnerability during the pandemic.

Keywords: Covid-19, Physician, Pandemic, Psychological Vulnerability.

Bu araştırmaya Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır.

¹Öğr. Gör. Dr., Ahmet KAPLAN, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü, akaplan@gumushane.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9587-4274

² Öğr. Gör. Dr., Melike YAĞCI, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, melike.yagci@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7250-1750

³Dr. Öğr. Üyesi, Hasan TUNA, Gümüşhane Üniversitesi, Kelkit Aydın Doğan MYO, Elektrik ve Enerji Bölümü, hasan.tuna@gumushane.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3194-7216

İletişim / Corresponding Author: Ahmet KAPLAN
e-posta/e-mail: akaplan@gumushane.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 02.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 25.12.2023

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Ocak 2022’de dünya çapında yaklaşık 5,5 milyon ölüm vakasının koronavirüs hastalığından (COVID-19) kaynaklandığını açıkladı. İlk kez Çin’in Hubei eyaleti Wuhan kentinde bildirilen akut solunum yolu rahatsızlığı olarak belirlendi.¹ İnsanları enfekte eden koronavirüs ailesinin yedinci üyesine 2019-nCoV adı verildi ve ortaya çıkan hastalığa COVID-19 adı verilmiştir.² Hızla yayılmasıyla birlikte DSÖ 11 Mart 2020’de COVID-19 pandemisini ilan etti. Hastalığa yakalananların büyük bir kısmı asemptomatik olmasından dolayı belirti göstermeyen vakaların salgının yayılmasında ciddi öneme sahip olduğu görüldü.³ İzolasyon ve karantina gibi bulaşmayı azaltmayı hedefleyen uygulamalarla dünya çapında insanlar evde kalırken ön cephe çalışanları olan sağlık çalışanları uzun ve yorucu mesailerle kendi sağlıklarını riske atmışlardır.⁴ Enfekte hastalar ile sürekli temas halinde olmalarından dolayı ölen birçok sağlık personeli kaydedilmiştir.⁵

Genel halkla karşılaştırıldığında sağlık çalışanları, şüpheli doğrulanmış vakalarla temas halinde olabilecek kişiler; yüksek enfeksiyon riski, deneyim eksikliği, yetersiz koruma, ekipman eksikliği gibi birçok konu nedeniyle COVID-19’dan muazzam bir baskı ile karşı karşıya kalmıştır.⁶ Bu faktörler, sağlık çalışanları arasında korku, kaygı, depresyon gibi iş verimliliğini ve iyi olma halini olumsuz etkileyebilecek psikolojik problemlerin görülme sıklığını artırmaktadır.⁷ Özellikle karantina ve enfekte hastaların olduğu servislerde görevli sağlık çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri olasılığı iki üç kat daha fazla olduğu belirtilmiştir.⁸ COVID-19 dönemine benzer SARS salgını sırasında, sağlık çalışanlarının %29 ile 35’i yüksek seviyede psikolojik sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir.⁶

Salgın gibi güvensiz, kaygı ve depresyon gibi semptomların çokça görülme olasılığını olduğu dönemlerde Pozitif psikoloji

konularından olan iyi oluş hali, dayanıklılık, sağlamlık gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Psikolojik kırılma bu kavramların aksine kişilerin sahip olduğu negatif içsel unsurlar ile doğrudan ilişkili ve ruhsal bozukluklara sebep olan yapıya sahip olarak ele alınmaktadır. Psikopatolojik yaşantılardan depresyon, stres, anksiyete ve ruhsal travma kavramlarıyla yakından ilişkili olduğu, kırılma kavramının bu olgulara farklı bir pencereden değerlendirme şansı vereceği düşünülmektedir.⁹ Gudjonsson’a göre kırılma, hayat akışı düzleminde karşılaşılan olumsuz olaylara karşı aşırı hassasiyet, duyarlılık ve zedelenmeye açık oluş olarak ele alınmıştır.¹⁰

Pandemi döneminde psikolojik kırılma artırıcı rol oynayacak birçok faktör olduğu düşünülmektedir. Psikolojik kırılma düzeyleri yüksek bireylerin ise daha fazla ve ciddi psikolojik sorun yaşadığı savunulmuştur.¹¹ Ayrıca psikolojik kırılma düzeyi yüksek bireylerin semptomlarının dayanıklılık düzeyi yüksek bireylere göre daha şiddetli olacağı belirtilmiştir.¹² Öte yandan psikolojik kırılma eğitim seviyesi, cinsiyet, vatandaşlık statüsü, sosyoekonomik durum gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.¹³

Hekimlerin psikolojik esenliği, sadece kendileri için değil sağlık hizmeti verdikleri kişiler için de hayati öneme sahiptir. Bu düzlemde kriz dönemlerinde gidişata yön verecek bir rol üstlenmektedirler. Psikolojik kırılma düzeylerini anlamak bize öncesinde alacağımız tedbirlerle ilgili fikir verecektir. Bu kapsamda araştırmada, pandemi sürecindeki hekimlerin COVID-19 salgını tehdidinin psikolojik kırılma düzeylerine olan etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Şekli

Hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılganlıkları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Veriler nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile toplanmıştır. Karasar (2009), ilişkisel tarama modelini “iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi hedefleyen araştırma modeli” olarak tanımlamıştır.¹⁴ Bu çalışmada ilişkisi aranan değişkenler hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi, demografik özellikleri ile psikolojik kırılganlıklarıdır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini Türkiye’deki sağlık kuruluşlarında görevli sağlık hekimleri oluşturmakta olup örneklemini ise uygun örnekleme yoluyla seçilen 235 hekim oluşturmuştur. Çalışmada hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılganlıklarına etkisini belirlemek için 117 pratisyen hekim ve 118 uzman hekim çalışma grubunu oluşturmuştur. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	Kategori	n	%
Cinsiyet	Erkek	175	74,47
	Kadın	60	25,53
Medeni Durum	Evli	170	72,34
	Bekâr	65	27,66
Hekimlik Türü	Pratisyen	117	49,79
	Uzman	118	50,21
COVID-19 Biriminde Çalışma	Evet	130	55,32
	Hayır	105	44,68
COVID-19’a Yakalanma	Evet	74	31,49
	Hayır	161	68,51

Tablo 1 incelendiğinde, hekimlerin %74,47’si (n=175) erkek, %72,34’ü (n=170) evli, %55,32’si (n=130) COVID-19

biriminde çalışmış ve %68,51’i (n=161) COVID-19’a yakalanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, “Kişisel Bilgi Formu”, “Algılanan COVID-19 Tehdidi Ölçeği” ve “Psikolojik Kırılganlık Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan bu formda katılımcıların cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki deneyim, hekimlik türü, COVID-19 biriminde çalışma durumu ve COVID-19’a yakalanma durumuna ilişkin sorular sorulmuştur.

Psikolojik Kırılganlık Ölçeği: Sinclair ve Wallston (1999) tarafından geliştirilen Akın ve Eker (2011) tarafından Türkçede geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan Psikolojik Kırılganlık Ölçeği kullanılmıştır.^{15, 16} Toplam 6 maddeden oluşan ölçek, 1=bana hiç uygun değil, 5=bana tamamen uygun şeklinde puanlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek psikolojik kırılganlığa işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0,75 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırma için ölçeğin güvenilirlik katsayısı yeniden hesaplanmış ve Cronbach alfa değeri 0,786 olarak bulunmuştur.

Algılanan COVID-19 Tehdidi Ölçeği: Bu form Kavaklı, Ak, Uğuz ve Türkmen (2020) tarafından geliştirilmiştir.¹⁷ Form yedi maddeden ve kesinlikle katılmıyorum (1 puan) ile kesinlikle katılıyorum (5 puan) arasında değişen beşli Likert tipi bir ölçekten oluşmaktadır. Bu yazarlar, paralel analize göre formun tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu form, katılımcıların algıladıkları COVID-19 tehdit düzeylerini ölçmeyi; daha yüksek toplam puan, COVID-19 pandemisinden daha yüksek algılanan tehdiye karşılık gelir. Bu çalışmada formun Cronbach alfa güvenilirlik değeri 0,804 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, Türkiye’deki sağlık kuruluşlarında görevli hekimlerden uygun örnekleme yoluyla Google Forms üzerinden internet aracılığı ile toplanmış olup araştırmaya 235 hekim katılmıştır.

Araştırmada verilerin analiz edilmesi için IBM SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 üzerinden değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 , $\pm 1,5$ ve ± 2 sınırları içinde olması normal dağılımın varlığına kanıt

olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁻²⁰ Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 aralığında olması ölçeklerin normal dağıldığını göstermektedir.

Araştırmanın Etik Yönü

01/10/2021 tarih ve 2021/6 karar sayılı Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan “Algılanan COVID-19 Tehdidinin Hekimlerin Psikolojik Kırılganlıklarına Etkisi” araştırmanın yapılabilmesi için etik kurul onayı alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Hekimlerin psikolojik kırılganlıklarının sosyo-demografik özelliklerine göre t testi

sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Psikolojik Kırılganlık Düzeyleri

Değişkenler	Kategori	n	%	$\bar{x}$	SS	t	p
Cinsiyet	Erkek	175	74,47	2,69	0,69	2,74	0,007*
	Kadın	60	25,53	2,99	0,79		
Medeni Durum	Evli	170	72,34	2,70	0,73	-2,592	0,010*
	Bekâr	65	27,66	2,97	0,71		
Hekimlik	Pratisyen	117	49,79	2,84	0,74	1,500	0,135
	Uzman	118	50,21	2,70	0,72		
COVID-19 Biriminde Çalışma	Evet	130	55,32	2,79	0,73	,392	0,696
	Hayır	105	44,68	2,75	0,74		
COVID-19’a Yakalanma	Evet	74	31,49	2,68	0,77	-1,366	0,173
	Hayır	161	68,51	2,82	0,71		

*p<0,05

Tablo 2 incelendiğinde, hekimlerin psikolojik kırılganlık düzeyleri uzman olup olmama ($t=1,500$, $p>0,05$), COVID-19 biriminde çalışıp çalışmama ($t=,392$, $p>0,05$) ve COVID-19’a yakalanma ($t=-1,366$, $p>0,05$) değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır

Hekimlerin psikolojik kırılganlıklarına ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t=2,74$, $p<0,05$). Kadın hekimlerin psikolojik kırılganlık düzeylerinin ($\bar{x}=2,99$), erkek hekimlerden ($\bar{x}=2,69$) anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Hekimlerin psikolojik kırılganlıklarına ilişkin görüşleri medeni durum değişkenine göre anlamlı bir

farklılık bulunmuştur ($t=-2,592$, $p<0,05$). Bekâr hekimlerin psikolojik kırılganlık düzeylerinin ($\bar{x}=2,97$), evli hekimlerden ($\bar{x}=2,70$) anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Doktorların mesleki deneyimi, yaşı ve algıladığı COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılganlıkları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla yürütülen korelasyon sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Psikolojik Kırılgnlık ile Algılanan COVID-19 Tehdidi, Mesleki Deneyim ve Yaş Değişkeni Arasındaki İlişki

	1	2	3	4
1. Algılanan COVID-19 Tehdidi	--			
2. Psikolojik Kırılgnlık	0,264*	--		
3. Mesleki Deneyim	0,104	-0,331**	--	
4. Yaş	0,137*	-0,314**	0,942**	--

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 3 incelendiğinde, algılanan COVID-19 tehdidinin psikolojik kırılgnlık ile pozitif yönlü zayıf düzeyde ($r=0,264$, $p<0,01$) anlamlı bir ilişkisi saptanmıştır. Hekimlerin yaşı ile psikolojik kırılgnlıkları arasında negatif yönlü orta düzeyde ($r=-0,314$, $p<0,01$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Doktorların mesleki deneyiminin ise psikolojik kırılgnlıkları ile negatif yönlü orta düzeyde ($r=-0,331$, $p<0,01$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ve mesleki deneyimin psikolojik kırılgnlıkları üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Algılanan COVID-19 Tehdidi ve Mesleki Deneyimin Psikolojik Kırılgnlığı Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	S.H.	β	t	p
Sabit	2,273	0,178		12,763	0,000
Algılanan COVID-19 Tehdidi	0,292	0,058	0,302	5,055	0,000
Mesleki Deneyim	-0,030	0,005	-0,362	-6,049	0,000

$R=0,447$; $R^2=0,193$, $F_{(2-226)}=28,212$, $p=0,000$

Oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F_{(2-226)}=28,212$, $p<0,001$). Algılanan COVID-19 tehdidi ve mesleki deneyimin psikolojik kırılgnlığına ilişkin varyansın %19,3'ünü açıklamaktadır ($R^2=0,193$). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde algılanan COVID-19 tehdidi ($\beta=0,302$, $t=5,055$, $p<0,001$) ve mesleki deneyimin ($\beta=-0,362$, $t=-6,049$, $p<0,001$) psikolojik

kırılgnlık üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Hekimlerin katılım sağladığı bu araştırmada sağlıkçıların algıladıkları COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılgnlıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Algılanan COVID-19 tehdidinin psikolojik kırılgnlık ile pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatürde algılanan COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılgnlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır.

Literatürde pandemi sürecinde sağlık çalışanlarıyla yapılan çalışmalar incelendiğinde sağlık çalışanlarının iş stresi ile iş doyumunun değerlendirildiği ve iş stresi ve iş tatminlerine ilişkin görüşlerinin Covid-19 biriminde çalışma durumlarına göre farklılaştığını belirten yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar mevcuttur.^{4, 21-24} Covid-19 biriminde çalışanların iş streslerinin, çalışmayanlara göre yüksek iş tatminlerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Covid-19 sonrası yapılan çalışmalar, pandeminin bireylerin depresyon ve anksiyete düzeylerini ve intihar eğilimlerini artırdığını sürecin sağlık çalışanları arasında tükenmişlik, yalnızlık ve uyku bozuklukları gibi çeşitli olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermiştir.^{4, 25-29}

Bu çalışmadaki bulgular, yılmazlık düzeyi yüksek olan bireylerin, yılmazlık düzeyi düşük olanlara kıyasla stresli olaylarla daha başarılı bir şekilde başa çıkma eğiliminde olduğu fikrini destekler nitelikte elde edilmiştir.^{30, 31} Benzer şekilde, Hjermadal ve ark. (2011) psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireylerin daha az depresif, olaylar karşısında daha az stresli ve daha az kaygılı olduğunu belirtmiş; bunun sonucunda da yaşam memnuniyeti düzeylerinin daha yüksek olduğunu savunmuştur.³² Yine bulduğumuz sonuçlara benzer şekilde, Dymecka ve ark. (2020) koronavirüs salgını sırasında COVID-19 korkusu ile yaşam memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmuştur; aktif olarak olumlu duygular geliştiren bireylerin daha yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olduğu

savunulmaktadır.³³ Evren ve ark. (2020) araştırması, COVID-19 endişesi yaşayan bireylerin yaşam memnuniyetlerinin daha düşük olduğunu ve düşük yaşam memnuniyeti düzeylerinin hastalıkla ilgili olumsuz duygular yaşamalarına neden olduğunu ortaya koymuştur.³⁴ Yapılan bu çalışmaya benzer şekilde, anksiyetenin yaşam kalitesi ve memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkisini gösteren çalışmalar da mevcuttur.

Çalışmamızın bulgularına destekler nitelikte, Türkiye'de Covid-19 sürecinde kaygının yaşam kalitesi ve memnuniyet üzerindeki olumsuz etkisini gösteren çalışmalar bulunmaktadır.³⁵⁻³⁷ İçinde kaygı

düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğunu gösteren ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Covid-19 sürecindeki bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerindeki etkileri, çalışmamızın sonuçlarıyla uyumludur.^{38, 39} Pozitif duygularının COVID-19 salgını sonrasında azaldığı tespit edilmiştir.⁴⁰

Buradan hareketle algılanan COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılabilirlik ilişkisinin anlamlı çıkmasında Covid-19 biriminde çalışmanın getirdiği iş stresinin veya pandemi sürecinden dolayı sağlık çalışanlarında Covid-19 korkusunun artmasının iş tatmini düzeyini azaltmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandemi sürecinde hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ile psikolojik kırılabilirlikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Hekimlerin psikolojik kırılabilirliklerine ilişkin görüşleri cinsiyet ve medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kadın hekimlerin psikolojik kırılabilirlik düzeylerinin, erkek hekimlerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bekâr hekimlerin psikolojik kırılabilirlik düzeylerinin, evli hekimlerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Hekimlerin psikolojik kırılabilirlik düzeyleri

uzman olup olmama, COVID-19 biriminde çalışıp çalışmama ve COVID-19'a yakalanma değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Pandemi sürecindeki hekimlerin algıladıkları COVID-19 tehdidi ve psikolojik kırılabilirliklerine ilişkin bulguları dikkate alındığında, hekimler gerek meslek yapısından gerekse pandemi nedeni olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuz etkileri önlemek için hekimlere pandemi nedeni ile ilgili profesyonel destek verilmeli, çalışma şartları ve koşulları iyileştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Wang, D, Hu, B, Hu, C, Zhu, F, Liu, X, Zhang, J. and Peng, Z. (2020). "Clinical Characteristics of 138 Hospitalized Patients with 2019 Novel Coronavirus-Infected Pneumonia in Wuhan". China. *Jama*, 323 (11), 1061-1069.
2. Zhu, N, Zhang, D, Wang, W, Li, X, Yang, B, Song, J. and Tan, W. (2020). "A Novel Coronavirus from Patients with Pneumonia in China". *New England Journal of Medicine*. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2001017>
3. Shen, K, Yang, Y, Wang, T, Zhao, D, Jiang, Y, Jin, R. and Gao, L. (2020). "Diagnosis, Treatment, and Prevention of 2019 Novel Coronavirus Infection in Children: Experts' Consensus Statement". *World Journal of Pediatrics*, 16 (3), 223-231.
4. Zhang, W, R, Wang, K, Yin, L, Zhao, W, F, Xue, Q, Peng, M. and Wang, H. X. (2020). "Mental Health and Psychosocial Problems of Medical Health Workers During the COVID-19 Epidemic in China". *Psychotherapy and Psychosomatics*, 89 (4), 242-250. <https://doi.org/10.1159/000507639>
5. Khader, Y, Al Nsour, M, Al-Batayneh, O. B, Saadeh, R, Bashier, H, Alfaqih, M. and Al-Azzam, S. (2020). "Dentists' Awareness, Perception, and Attitude Regarding COVID-19 and Infection Control: Cross-Sectional Study Among Jordanian Dentists". *JMIR Public Health and Surveillance*, 6 (2), e18798.
6. Maunder, R. (2004). "The Experience of the 2003 SARS Outbreak as a Traumatic Stress Among Frontline Healthcare Workers in Toronto: Lessons Learned". *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 359 (1447), 1117-1125.
7. McAlonan, G. M, Lee, A. M, Cheung, V, Cheung, C, Tsang, K. W, Sham, P. C. and Wong, J. G. (2007). "Immediate and Sustained Psychological Impact of an Emerging Infectious Disease Outbreak on Health Care Workers". *The Canadian Journal of Psychiatry*, 52 (4), 241-247.
8. Wu, P, Fang, Y, Guan, Z, Fan, B, Kong, J, Yao, Z. ve Hoven, C. W. (2009). "The Psychological Impact of the SARS Epidemic on Hospital Employees in China: Exposure, Risk Perception, and Altruistic Acceptance of Risk". *The Canadian Journal of Psychiatry*, 54 (5), 302-311.

9. Yıldız, S. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Yaşantılarının Psikolojik Kırılganlıkla İlişkisinde Depresyon, Anksiyete ve Stresin Aracı Rolü". Marmara Üniversitesi, İstanbul Yüksek Lisans Tezi.
10. Gudjonsson, G. H. (2010). "Psychological Vulnerabilities During Police Interviews. Why are They Important?". *Legal and Criminological Psychology*, 15 (2), 161-175.
11. Ingram, R. E. and Luxton, D. D. (2005). "Vulnerability-Stress Models". *Development of Psychopathology: A Vulnerability-Stress Perspective*, 46 (2), 32-46.
12. Akdeniz, H. (2018). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikolojik Kırılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Sakarya.
13. Uysal, R. (2015). "Social Competence and Psychological Vulnerability: The Mediating Role of Flourishing". *Psychological Reports*, 117 (2), 554-565.
14. Karasar, N. (2009). "Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler". Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
15. Sinclair, V. G. and Wallston, K. A. (1999). "The development and Validation of the Psychological Vulnerability Scale". *Cognitive Therapy and Research*, 23 (2), 119-129.
16. Akin, A. ve Eker, H. (2011). "Turkish Version of the Psychological Vulnerability Scale: A Study of Validity and Reliability". 32th International Conference of the Stress and Anxiety Research Society, July 18-20.
17. Kavaklı, M, Ak, M, Uğuz, F. ve Türkmen, O. O. (2020). "The Mediating Role of Self-Compassion in the Relationship Between Perceived COVID-19 Threat and Death Anxiety". *Anxiety*, 4, 5.
18. George, D. and Mallery, P. (2010). "SPSS for Windows Step by Step a Simple Study Guide and Reference". GEN, Boston, MA: Pearson Education, Inc, 10, 152-165. <https://doi.org/10.17152/gefad.1089444>
19. Hair, J. F, Ringle, C. M. and Sarstedt, M. (2013). "Partial Least Squares Structural Equation Modeling: Rigorous Applications, Better Results and Higher Acceptance". *Long Range Planning*, 46 (1-2), 1-12.
20. Tabachnick, B. G, Fidell, L. S. and Ullman, J. B. (2013). "Using Multivariate Statistics (Vol. 6, pp. 497-516)". Boston, MA: Pearson.
21. Bohlken, J, Schömig, F, Lemke, M. R, Pumberger, M. and Riedel-Heller, S. G. (2020). "COVID-19 Pandemic: Stress Experience of Healthcare Workers-a Short Current Review". *Psychiatrische Praxis*, 47 (4), 190-197.
22. Savitsky, B, Radomislensky, I. and Hendel, T. (2021). "Nurses' Occupational Satisfaction During Covid-19 Pandemic". *Applied Nursing Research*, 59, 151416.
23. Abd-Ellatif, E. E, Anwar, M. M, AlJifri, A. A. and El Dalatony, M. M. (2021). "Fear of COVID-19 and its Impact on Job Satisfaction and Turnover Intention Among Egyptian Physicians". *Safety and Health at Work*, 12 (4), 490-495.
24. Labrague, L. J. and de Los Santos, J. A. A. (2021). "Fear Of Covid-19, Psychological Distress, Work Satisfaction and Turnover Intention among Frontline Nurses". *Journal of Nursing Management*, 29 (3), 395-403.
25. Griffiths, M. D. and Mamun, M. A. (2020). "COVID-19 Suicidal Behavior Among Couples and Suicide Pacts: Case Study Evidence from Press Reports". *Psychiatry Research*, 289, 113105. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113105>
26. Chen, S. and Bonanno, G. A. (2020). "Psychological Adjustment During the Global Outbreak of COVID-19: A Resilience Perspective". *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12 (S1), 51-55.
27. Zandifar, A. and Badrfam, R. (2020). "Iranian Mental Health During the COVID-19 Epidemic". *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 101990. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.101990>
28. Huang, Y. and Zhao, N. (2020). "Generalized Anxiety Disorder, Depressive Symptoms and Sleep Quality During COVID-19 Outbreak in China: A Web-Based Cross-Sectional Survey". *Psychiatry Research*, 288, 112954.
29. Baykal, E. (2020). "COVID-19 Bağlamında Psikolojik Dayanıklılık, Kaygı ve Yaşam Doyum İlişkisi". *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10 (2), 68-80.
30. Haktanir, A, Seki, T. ve Dilmaç, B. (2020). "Adaptation and Evaluation of Turkish Version of the Fear of COVID19 Scale". *Death Studies*, 1-9.
31. Smith, L. B, Lenz, A. S. and Strohmmer, D. (2017). "Differential Prediction of Resilience Among Individuals with and without a History of Abuse". *Counseling and Values*, 62 (1), 106-122.
32. Hjemdal, O, Vogel, P. A, Solem, S, Hagen, K. and Stiles, T. C. (2011). "The Relationship Between Resilience and Levels of Anxiety, Depression, and Obsessive-Compulsive Symptoms in Adolescents". *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 18 (4), 314-321. <https://doi.org/10.1002/cpp.719>
33. Dymecka J, Gerymski R, Machnik-Czerwik A. (2021). "How Does Stress Affect Life Satisfaction During the COVID19 Pandemic? Moderated Mediation Analysis of Sense of Coherence and Fear of Coronavirus". *Psychology, Health & Medicine*, 31, 1-9.
34. Evren, C, Evren, B, Dalbudak, E, Topcu, M. ve Kutlu, N. (2020). "Measuring Anxiety Related to COVID-19: A Turkish Validation Study of the Coronavirus Anxiety Scale". *Death Studies*, 1-7. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1774969>
35. Çiçek, B. ve Almalı, V. (2020). "COVID-19 Pandemisi Sürecinde Kaygı Öz-Yeterlilik ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki: Özel Sektör ve Kamu Çalışanları Karşılaştırması". *Electronic Turkish Studies*, 15 (4), 241-260.
36. Kul, A, Demir, R. ve Katmer, A. N. (2020). "COVID-19 Salgını Döneminde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Yaşam Anlamı ve Kaygı". *Electronic Turkish Studies*, 15 (6), 695-719. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.43492>
37. Tekin, E. (2020). "COVID-19 Kaygısının Motivasyon Üzerindeki Etkisi: Z Kusagi Üzerine Bir Araştırma". *Electronic Turkish Studies*, 15 (4), 1129-1145.
38. Rogowska, A. M, Kusnierz, C. and Bokszczanin, A. (2020). "Examining Anxiety, Life Satisfaction, General Health, Stress and Coping Styles During COVID-19 Pandemic in Polish Sample of University Students". *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 797.
39. Tomaszek, K. and Muchacka-Cymerman, A. (2020). "Thinking About My Existence During COVID-19, I Feel Anxiety and Awe—the Mediating Role of Existential Anxiety and Life Satisfaction on The Relationship Between Ptsd Symptoms and Post-Traumatic Growth". *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (19).
40. Bozdag, F. ve Ergün, N. (2020). "Psychological Resilience of Healthcare Professionals During COVID-19 Pandemic". *Sage Journals*, 1-20. <https://doi.org/10.1177/0033294120965477>